Dnro 001/81/2024

Pasi Sorjonen

6.5.2024

Eduskunta
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

Asiantuntijakuuleminen tiistaina 7.5.2024 klo 12.15

VNS 2/2024 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2025–2028

Akava ry kiittää mahdollisuudesta lausunnon antamiseen otsikkoasiassa.

Aluksi

Julkisen talouden suunnitelman tarkoituksena on tukea julkista taloutta koskevaa päätöksentekoa, sekä julkisen talouden rakenteelliselle rahoitusasemalle asetetun keskipitkän aikavälin tavoitteen noudattamista. Valtioneuvosto laatii julkisen talouden suunnitelman vaalikaudeksi ja tarkistaa sen vuosittain seuraavaksi neljäksi vuodeksi huhtikuun loppuun mennessä. Petteri Orpon hallitus laati julkisen talouden suunnitelmansa vuosille 2024–2028 lokakuussa 2023. Nyt käsiteltävänä on ensimmäinen tarkistus, joka on tehty huhtikuussa 2024 ja koskee vuosia 2025–2028.

Alkuperäisessä JTS:ssa todetaan, että pääministeri Orpon hallituksen finanssipolitiikan tavoitteena on vahvistaa julkista taloutta ja kääntää Suomen velkaantumiskehitys. Velkasuhde vakautetaan ja sen jälkeen se käännetään ylivaalikautisessa tarkastelussa pysyvästi alenevalle uralle. Hallituksen tavoitteeksi asetettiin, että vaalikaudella julkisen talouden rahoitusasema kohenee siten, että julkisen talouden alijäämä on korkeintaan 1 % suhteessa bruttokansantuotteeseen vuoteen 2027 mennessä. Tämä on linjassa velkakestävyystavoitteen kanssa. Tavoitteen saavuttamiseksi hallitus sitoutuu vaalikauden aikana vahvistamaan julkista taloutta pysyvästi toimenpidekokonaisuudella, joka vahvistaa julkista taloutta nettomääräisesti 6 mrd. euroa vuoden 2027 tasolla. Tästä 4 mrd. euroa koostuu menosäästöistä ja 2 mrd. euroa veronkorotuksista.

Mittaavista sopeutustoimista huolimatta VM:n riippumattoman ennusteen mukaan alkuperäinen JTS ei ollut riittävä vakauttamaan julkisen talouden velkaa suhteessa bruttokansantuotteeseen. Ennusteen mukaan julkisen sektorin alijäämä ylitti 3 prosenttia vuosina 2024 ja 2025, oli tasan 3 prosenttia vuonna 2026 ja 2,8 prosenttia vuonna 2027.

Kevääseen 2024 mennessä julkisen sektorin tila ja näkymät ovat heikentyneet entisestään. Heikentynyt suhdanne hidastaa julkisen talouden tulojen kasvua, kun taas mm. paikallishallinnon kustannukset, korkomenot ja varautumiseen liittyvät kustannukset kasvoivat nopeasti. Seurauksena näkymä julkisen talouden kehityksestä on heikentynyt erityisesti tämän ja ensi vuoden osalta. Samanaikaisesti Euroopan komissio, usean vuoden tauon jälkeen, on päättänyt ehdottaa neuvostolle alijäämäperusteisten liiallisen alijäämän menettelyn käynnistämistä keväällä 2023. Ilman lisäsopeutusta Suomen olisi todettu rikkovan alijäämää koskevia sääntöjä.

Välttyäkseen EU:n finanssipolitiikan sääntöjen rikkomusta ja estääkseen julkisen sektorin velkasuhteen kääntymistä selkeään kasvuun, hallitus päätti julkisen talouden lisäsopeutuksesta, jonka suuruus on noin 3 mrd. euroa. Sopeutuksista noin puolet koostuu säästötoimista ja toinen puoli veronkorotuksista.

Lisätoimille oli aihetta

Suomen velka on noussut jo pitkään ja tänä vuona sen BKT-suhde tulee ylittämään 80 prosenttia ja on tasoltaan korkeampi kuin muissa Pohjoismaissa, Alankomaissa, Irlannissa, Saksassa ja Itävallassa. Ilman lisätoimia velan suhde bruttokansantuotteeseen olisi noussut VM:n ennusteen mukaan edelleen 88,8 prosenttiin vuoteen 2028 mennessä. Suomen julkisen velan hallinta on osoittautunut hankalaksi. Työllisyyden kasvu ei ainakaan toistaiseksi ole vahvasti vaikuttanut julkisen sektorin rahoitusaseman niin paljon kuin on toivottu muun muassa siksi, että työllisyys on kasvanut paljon sosiaali- ja terveyspalveluissa, jotka ovat pääosin verorahoitteisia silloinkin, kun niitä tuotetaan yksityissektorilla.

Näissä olosuhteissa joudumme entistä tarkemmin huolehtimaan siitä, että kansainvälisten sijoittajien luottamus maamme kykyyn hoitaa velkaansa säilyy. On nähty, että tämä luottamus voi hävitä äkkiä ja silloin velan korot nousevat tasolle, joka aiheuttaa kriisin. Tärkeä Suomen mainetta vastuullista talouspolitiikkaa harjoittavana maana ylläpitävä seikka on ollut se, että maamme ei ole kertaakaan rikkonut alijäämäkriteeriä.

Lisäsopeutus olisi voittu toteuttaa paljon kasvuystävällisemmin

Lisäsopeutuksessa huoli kasvuedellytysten säilyttämisestä näkyy monessa kohdassa. TKI-panostukset, perusopetus ja korkeakoulut säästyivät leikkauksista. Tämä ansaitsee kiitosta. Lisäksi hallitus päätti määräaikaisestä verohyvityksestä suurille nettonollatalouteen siirtymistä tukeville teollisille investoinneille ja kohdisti joitakin uusia panostuksia elinkeinorakenteen uudistamiseksi esimerkiksi **kohdentamalla 300 miljoonalla eurolla valtion sijoitusomaisuutta Teollisuussijoitus Tesi Oy:lle**. **Tämä kuitenkin vain osin kompensoi sitä, että hallitus**

on aikaisemmilla päätöksillään ajanut alas Ilmastorahasto Oy:n vihreään siirtymään investoivan toiminnan siirtämällä Neste Oyj:n osakepääoman pois Ilmastorahaston taseesta. Myös veronkiristykset kohdistuvat suurilta osin kulutusverotukseen, joka on työnteon kannustimien kannalta vähemmän haitallinen kuin suorat tuloverot.

Silti talouskasvun edellytyksistä olisi voitu huolehtia paremmin. Lisäsopeutuksen yleinen ongelma on, että monelta osin uusista toimista on päätetty ilman selkeää visiota eri politiikkalohkojen tulevaisuuden tilasta ja kehittämistarpeista. Siksi olemme huolissamme, että valitut sopeutuskeinot eivät ole kasvun ja työllisyyden näkökulmasta parhaat mahdolliset ja saattavat eräiltä osin olla jopa kasvua haittaavia.

Säilyttävät yritystuet on lakkautettava

Sekä hallitusohjelmassaan että nyt lisäsopeutuksissaan hallitus ei juuri puuttuu yritystukiin, vaikka usealta taholta on tuotu esiin huoli, että merkittävä osa nykyisistä yritystuista on säilyttäviä, eli ne mahdollistavat yritystoiminnan jatkon pidemmälläkin aikajänteellä ilman tarvetta sopeutua toimintaympäristön muutoksiin. Säilytettävien yritystukien leikkaukset vahvistavat talouden kasvuedellytyksiä kahdella tavalla. Elinkeinorakenteen uudistuminen vahvistuu, koska tuen loppuessa siitä riippuvaiset yritykset joutuvat kehittämään toimintaansa tai lopettamaan sen. Lisäksi säästyneet tuet voisi käyttää talouskasvun edistämiseen tai yrittämisen ja työnteon haitallisten veronkorotuksien välttämiseen.

Verojärjestelmä on kehitettävä kokonaisuutena osaamista, kasvua ja työllisyyttä tukevaksi

Hallituksen päätös kerätä lisätuloja pääosin korottamalla yleisen arvonlisäveron kantaa 1,5 prosenttiyksiköllä on helppona ja suoraviivaisena toimena ymmärrettävä, mutta ei välttämättä paras ratkaisu. ALV:ia olisi voitu korottaa vain prosenttiyksiköllä ja hakea enemmän lisätuloja muista haittaveroista. Polttoaineverotuksen kevennyksestä olisi voitu luopua edes osittain.

Korkeiden ansiotulojen verotuksen kiristäminen on väärä suunta, kun tavoitellaan korkeaan osaamiseen perustuvaa talouskasvua ja TKI-toiminnan laajentamista, sekä halutaan houkutella Suomeen ulkomaisia yrityksiä ja hyvin koulutettua työvoimaa. Eläkelaisten verotuksen kiristys taas kohdistuu varsin sattumavaraisesti: 3200–4200 euron eläketasoilla veroaste nousee vähintään prosenttiyksikön verran ja toisaalta eläkkeen ollessaan 4500–7000 €/kk verotus ei muutu.

Jotta Suomen verojärjestelmä tukisi kasvua ja työllisyyttä, sitä pitää kehittää järjestelmällisesti. Tavoitteena pitää olla ansiotuloverotuksen keventäminen kaikissa tuloluokissa. Ottaen huomioon julkisen talouden haasteet, ansiotuloverotuksen keventämiselle on luotava tila

korottamalla muita veroja. Tarvitsemme sekä nykyjärjestelmän kriittistä tarkastelua että uusia, innovatiivisia veromuotoja. Laajan terveysperusteisen veron käyttöönottoa on syytä selvittää. Selkeä kehittämiskohde on myös listaamattomien yhtiöiden osinkoverotus, joka on sidottu yhtiön nettovarallisuuteen. Nykymuotoisena se ei välttämättä kannusta kasvuinvestointeihin eikä kohtele eri toimialoja ja elinkaarensa eri vaiheessa olevia yrityksiä tasapuolisesti.

Jatkuvalle oppimiselle on oltava riittävät mahdollisuudet

Aiemman päätöksensä perusteella hallitus lakkauttaa aikuiskoulutustuen eikä tilalle ole tullut korvaava, paremmin koulutustarpeissa oleviin kohdistuva järjestelmä. Kehysriihen päätös kohdentaa 10 milj. euroa vuosittain ennen kaikkea erityisopettajien ja sairaanhoitajien täydennyskoulutukseen on tervetullut mutta täysin riittämätön toimi.

Jatkuva oppiminen vaikeutuu entisestään, kun osana lisäsopeutusta hallitus päätti supistaa ammattikoulutuksen rahoitusta 100 miljoonalla eurolla kohdistaen leikkauksen aikuisiin, joilla on jo toisen asteen ammatillinen tutkinto tai korkea-asteen tutkinto.

Pitkät työurat edellyttävät, että osaaminen pysyy ajan tasalla. Pitää olla mahdollista myös hakeutua uuteen ammattiin, minkä vuoksi aikuiskoulutusta täytyy tukea ja kehittää. Pidämme aikuiskoulutusmahdollisuuksien systemaattista kaventamista virheenä. Tällainen politiikka on vastoin korkean työllisyyden tavoitetta.

Sujuva hallinto on välttämätön kasvuedellytys

Kehysriihessä hallitus päätyi kohdentamaan hallintoon 150 milj. euron lisäsäästöt hallitusohjelmassa päätettyjen 240 milj. euron menosäästöjen lisäksi, sekä aikaistaa aiemmin sovittua säästöä 50 milj. eurolla jo vuodelle 2025. Suuri kysymysmerkki on, voiko nämä säästöt toteuttaa vieläpä nopeutetussa aikataulussa vaarantamatta hallintopalvelujen laatua. Kiinnitämme huomiota siihen, että luotettava ja sujuvaa julkinen hallinto on tae kansalaisten oikeuksien toteuttamiselle ja luo perustan yhteiskunnan vakaudelle, joka on vuorostaan perusedellytys menestyksekkäälle yritystoiminnalle.

Akava ry:n puolesta

Pasi Sorjonen
pääekonomisti